

ELŐZETES LUKÁCS GYÖRGY HEGEL-ELŐADÁSÁHOZ

Ambrus János—Mezei György

Lukács "Les nouveaux problèmes de la recherche hégélienne" című előadásában — melyet 1949. január 29-én adott elő a Francia Filozófiai Társaság ülésén — A fiatal Hegel című monográfiájának alapvető eredményeit foglalja össze. Közismert, hogy Lukács e nagyszabású filozófiatörténeti munkáját még 1938 őszén fejezte be. S mint a Lukács-művek döntő többségének esetében, ez sem pusztán histográfiai alkotás: mint M. Lifsic fölidézi visszaemlékezésében, számukra a problematika főbb vonalaiban a korabeli szovjet valósághoz való viszonyuk egyfajta metaforájaként jelent meg.¹ Lukács e munkáját védte meg a filozófiai tudományok doktora cím elnyeréséért 1942. december 29-én;² nem osztván azonban a korabeli hivatalos Hegel-értékelés — melyet a vulgármaterializmus mindenkori torzításain kívül még a háborús propaganda szükségletei is befolyásoltak — néhány kardinális vonatkozását, a monográfia pub-

¹Lifsic a következőket mondta többek között: "Lukács művében újra szoros kapcsolatot teremtett Hegel és a forradalmi tradíció között. Az a törés, ami az idős Hegelnél bekövetkezett, /.../ nem megtérés volt a reakcióhoz, hanem tragikus szükségszerűség. Bizonyos mértékben mi ezt meg tudtuk érteni, és bizonyára csak mi tudtuk megérteni, mert hasonló helyzettel találkoztunk. /.../ Filozófiai kifejezéssel élve, a hegeli absztrakt konkrétság nem más, mint a történelem realizmusa — a kapitalizmus jegyében. A mi konkrét konkrétságunk a lenini októberi tradíció szellemében értelmezett valóságos szocialista társadalom — mínusz a harmincas években keletkezett sötét erők." Az interjúorozatot Sziklai László készítette; lásd Lukács és a fasizmus kora, Magvető 1985, 140 sk. o. A Hegel-monográfia történelmi szituálásához lásd még Sziklai L.: Proletárforradalom után — Lukács György marxista fejlődése 1930—1945, Kossuth 1986.

²Az 1943. szeptember 23-án kiállított jegyzőkönyv szerint (Lukács-Archívum) "A fiatal Hegel és a kapitalista társadalom problémái" című disszertációját Lukács 1942. december 29-én védte meg a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Filozófiai Intézetének bizottsága előtt.

likálásával még várnia kellett.³ Így ez a mű is azon Lukács-írások közé tartozik, melyek mondhatni évtizedes fáziskéséssel jutottak el az európai olvasóközönséghez. Lukács a Hegel-monográfiával kapcsolatban e körülménynek nem tulajdonított nagyobb jelentőséget: a műhöz 1954-ben írott Előszóban mutat rá, hogy "az olvasó részletes tájékoztatást talál a Bevezetésben azokról a módszertani nézőpontokról, amelyek a szerzőt vezették. E tekintetben nem látok okot arra, hogy felülvizsgáljam tizenhat évvel ezelőtti fejtegetéseimet. Azok a franciaországi kísérletek, amelyek Hegelt egzisztencialista-irracionalista szellemben próbálják 'modernizálni' — mindenekelőtt J. Hyppolite ismert könyve — a legcsekélyebb mértékben sem készítenek fejtegetéseim bármiféle módosítására vagy akár csak kiegészítésére."⁴

A párizsi lapok 1949. január 12-én számoltak be arról, hogy a híres Hegel- és Marx-specialista, a nagy magyar marxista gondolkodó rövid ott-tartózkodásra Párizsba érkezett. Lukács látogatása a kulturális élet jelentős eseménye volt. Számos lap közölt róla rövid életrajzot, gyorsriportokban kérdezték a művészet és irodalom, a polgári és szocialista kultúra, a társadalmi fejlődés és a nagypolitika problémáiról, műveit elemző-méltató tanulmányok jelentek meg, s folyóiratok — többek között az Esprit, a Les Lettres Françaises, az Europe, a Parallele 50 — publikálták írásait, kulturális rendezvényekre díszvendégi minőségben, valamint szerkesztőségi eszmecserékre hívták meg. Lukács korántsem csak a húszas évek — elsősorban is a Történelem és osztálytudat, mely egyébként sokszorosított példányokban már ekkor is közkézen forgott francia fordításban — immár legendás hírű szerzőjeként rendelkezett jelentős renoméval. A második világháború utáni nemzetközi élet egyik kiemelkedő személyisége volt — elég ezzel kapcsolatban békemozgalmi tevékenységére vagy előadó-útjaira gondolnunk. Párizsban pedig elkezdte műveit megjelentetni a Nagel-kiadó: az első a sorban az Existentiaisme ou

³A könyv először 1948-ban jelent meg (Zürich—Wien: Europa Verlag), majd 1954-ben (Berlin: Aufbau-Verlag). Azóta elkészült angol, francia, japáni, kínai, olasz, spanyol, szerb nyelvű fordítása; a magyar kiadás 1976-ban látott napvilágot (Kossuth—Akadémiai). Orosz megjelentetését 1986-ra jelezték (az ötvenes években megjelent néhány fejezete a szovjet filozófiai folyóiratban).

⁴A fiatal Hegel, Kossuth—Akadémiai 1976, 7. o. Itt nem föladatunk, hogy akár csak érintőlegesen is foglalkozzunk a monográfia utóéletével. Ennek a kérdésnek szenteli "Lukács, Adorno and German Classical Philosophy" című tanulmányát Nicolae Tertulian (Telos, Spring 1985). A szerző többek között Adornónak a Der junge Hegel-ről írott publikálatlan recenzióját elemzi, s arra a megállapításra jut, hogy Lukács műve számos vonatkozásban hatott Adorno Hegel-olvasatára.

marxisme (1948) volt.⁵ E könyv nyomán — amellyel kapcsolatban maga Lukács vetette föl egyébként, hogy címe ne legyen-e "Anti-Sartre"⁶ — a francia sajtóban Lukácsot helyenként már eleve Sartre ellenlábásának, "ellen-Sartre"-nak kezelték, s persze nem is alaptalanul. A közöttük folyó polémia Lukács 1949-es ott-tartózkodása alatt is széles publicitást nyert.⁷

Lukács számos előadást tartott, többek között "A marxista esztétika problémái", "Goethe Faustja és Hegel Fenomenológiája", "A kapitalista kultúra csődje", "Marxizmus és egzisztencializmus" címmel.⁸ "A Hegel-kutatás új problémái" c. előadás több szempontból is figyelemre méltó. Egyrészt, hogy maga Lukács mit tart saját művéből kiemelésre méltónak és hová helyez hangsúlyokat, s hogy viszont miről szól marginálisan vagy még úgy sem. Másrészt külön figyelmet érdemel az előadást követő rövid eszmecsere, melynek során többek között Jean Hyppolite — aki Alexandre Kojève mellett minden bizonynyal a legrangosabb korabeli francia Hegel-szakértő volt — foglalt állást Lukács koncepciójával kapcsolatban.⁹ És végül, de nem utolsósorban: viszony-

⁵Lukácsnak még két könyve jelent meg Nagelnál, egyébként L. Goldmann fordításában: *Brève Histoire de la Littérature Allemande* (1949) és *Goethe et son époque* (1949). Az ekkori kiadói tervek között szerepelt a Hegel-mo-nográfia is.

⁶A François Emmanuelhoz, a Nagel-kiadó lektorához írott, 1947. augusztus 10-i Lukács-levélről van szó.

⁷Sartre mondhatni vonakodva vette föl a Lukács által elébe dobott kesztyűt. ("Je n'aime pas beaucoup les polémiques philosophiques dans les journaux, mais je suis obligé de me placer sur ce terrain, car même un livre comme *Existentialisme ou Marxisme?* n'est que du journalisme philosophique" — mondotta.) Lukáccsal szemben hangsúlyozta saját gondolkodói fejlődésének kontinuitását, rámutatva, hogy nem látja oly nagynak a koncepcióik közötti különbségeket, mint Lukács (ennek nyomán Lukácsot krypto-exzisztencialistának, illetve krypto-marxistának aposztrofálja), ami pedig azt a problémát illeti, hogy ő a kapitalizmus indirekt apologetája volna, utal arra, hogy az egzisztencializmus alapvetőnek tartja az elmélet és a gyakorlat közötti szoros viszonyt, s hogy a francia egzisztencialisták mindig is rámutattak: a kapitalista világ ellentmondásai megoldhatók a társadalmi rend megváltoztatásával. "Nézetünk szerint minden eszköz jó valamely cél megvalósítására, föltéve, hogy nem számolják föl magát ezt a célt." (Combat, 1949. január 20.; a Lukács—Sartre viszonyhoz lásd még Fehér M. István: "Lukács és Sartre", Magyar Filozófiai Szemle, 1984/3—4. sz.)

⁸"Problèmes de l'esthétique marxiste", január 20-án az *Action* című lap olvasóinak körében; "Le Faust de Goethe et la Phénoménologie de Hegel", a Sorbonne-on január 25-én; "Faillite de la culture capitaliste", január 28-án a *Pensée* olvasóinak körében; "Le Marxisme et l'Existentialisme", január 31-én a "Conférences Tribunes" keretében.

⁹Jean Hyppolite: *Genèse et Structure de la Phénoménologie de l'Esprit de Hegel*, Editions Montaigne, Paris 1946; Alexandre Kojève: *Introduction à la lecture de Hegel*, Gallimard, Paris 1947.

lag kevés olyan Lukács-előadás szövege maradt fenn, amely tükrözi az élő beszéd sajátosságait is, s "A Hegel-kutatás új problémái" az előadó Lukács Györgyöt is fölidézi számunkra.